

Risala Qušayriyya

Poglavlje treće

O pokajanju (tevba)

Abul-Qasim Qušayri

Bog Svevišnji kaže: *I pokajte se svi Allahu, o vjernici, e da biste vi uspjeli!*¹ Abu Bakr Muhammed ibnul-Husein ibn Furak, Allah bio njime zadovoljan, prenosi nam preko Ahmeda ibn Mahmuda ibn Khurrazadeha, a ovaj preko Muhammeda ibn Fadla ibn Džabira, a ovaj preko Sa'ida ibn Abdullaha, a ovaj preko Muhammeda ibn Zekerijje, a ovaj preko svoga oca, da je Enes ibn Malik rekao: „Čuo sam Poslanika Božijeg, blagoslov i mir Allahov neka su na nj, da je kazao: ‘Onaj ko se pokaje za svoje grijehе jeste poput onoga koji nije niti grijеšio. Kada Bog voli Svoga roba, nećе ga unesrećiti zbog grijehа.’, pa je proučio ajet: *Uistinu, Allah voli pokajnike i voli čiste.*”² Neko upita: ‘Poslaniče Božiji, šta je znak pokajanja?’, pa on kaza: ‘Griža savjesti.’“

Ali ibn Ahmed ibn Adnan Ahvazi prenosi nam preko Abul-Huseina Ahmeda ibn Ubeyda as-Saffara da je ovaj kazao kako je Muhammed ibn Fadl ibn Džabir prenio preko Al-Hakema ibn Muse, a ovaj preko

¹ Kur'an, 24:31.

² Kur'an, 2:222.

Ghassana ibn Ubeyda ibn Abu Atike Tarifa ibn Salmana, a ovaj preko Enesa ibn Malika, da je Poslanik Božiji, blagoslov i mir Allahov neka su na nj, rekao: „Bogu nema ništa draže od mladića pokajnika.“

Pokajanje je prva etapa na duhovnom putu i prva postaja tragatelja za Bogom. U arapskom jeziku, osnovno značenje riječi *tawba* jeste *povratak*, pa se kaže: *Taba!*, u značenju: *Vratio se!* Pokajanje znači vratiti se od onoga što je vjerzakonom pokuđeno ka onome što je pohvalno. Poslanik, blagoslov i mir Allahov neka su na nj, rekao je: „Žaljenje (zbog učinjenog) znači pokajanje.“

Prvaci načela ljudi sunneta kažu kako postoje tri uvjeta da bi pokajanje bilo valjano: žaljenje zbog onoga što je činjeno suprotno (vjerzakonu), trenutno odbacivanje te niskosti i odlučnost da se tome zlu više ne vraća. Ovo su nužni uvjeti da bi pokajanje bilo ispravno.

Ova skupina (učenjaka) također kaže da iskaz iz predaje prema kojem je žaljenje pokajanje naglašava da je žaljenje najznačajniji stup pokajanja, baš kao što je kazano: „Arefat jeste hadždž“, čime se htjelo reći da je stajanje na Arefatu najvažniji dio hadždža, a ne da hadždž nema drugih sastavnih dijelova. To, dakle, znači da je stajanje na Arefatu noseći stup hadždža. Isto tako, riječi Poslanikove, blagoslov i mir Allahov neka su na nj, da je žaljenje pokajanje znače, prema onima koji su ljudi ozbiljenja, da je žaljenje dovoljno kako bi se ostvarilo pokajanje, jer u njemu su sadržana i druga dva stupa, budući da je nemoguće da neko osjeća grižnju savjesti zbog nečega a nastavlja to raditi ili namjerava to učiniti u budućnosti. To je, dakle, uopćeno i sažeto značenje pokajanja.

Što se detaljnijeg objašnjenja tiče, pokajanje ima svoje povode, slijed i dijelove. Svemu prethodi buđenje srca iz sna nemara (*ghaflat*) i shvatanje kako loša stanja to donosi čovjeku, a to će se postići tako što se osluškuje one pomisli koje Istiniti došaptava na uho srca. To je spomenuto u Poslanikovoj, blagoslov i mir Allahov neka su na nj, predaji u kojoj se kaže da je Bog, Slavljeni i Svevišnji, u srce svakog muslimana postavio opominjatelja. A u drugoj predaji se kaže: „U tijelu postoji komadić mesa koji ako je ispravan, cijelo tijelo je ispravno, a ukoliko je iskvaren, cijelo tijelo je iskvareno. Taj komadić mesa jeste srce.“ Ako rob Božiji uvidi zlo koje je počinio i ružnoću učinjenog, u njegovo srce ući će volja za pokajanjem, skupa sa željom da odustane od grijeha. Bog Slavljeni pomoći će mu da osnaži svoju odlučnost u povratku (Bogu) na najbolji način i da se pripremi na traženje oprost.

Što se sredstava za činjenje pokajanja tiče, prvo jeste raskinuti s lošim društvom, a to su oni koji ga odvrćaju od njegove namjere i nastoje ugroziti njegovu odlučnost. To se može postići samo kroz istrajnost u promišljanju, što će uvećati njegovu želju za pokajanjem i, snaženjem straha i nade u njemu, umnožiti motive koji ga tjeraju da ostvari svoju odluku. Tada će se u njegovom srcu razvezati čvor istrajavanja na zlu, srce će se opustiti i tada će se suzdržavati od zabranjenog i susprezati svoje jastvo u udovoljavanju strastima. U tom trenutku on će zauvijek napustiti svoj grijeh i riješiti da nikada više ne čini ružna djela. Ako bi, međutim, jednom ili dvaput prekršio zahtjeve svoga pokajanja, morat će obnoviti svoju odlučnost. Takvo što može se dogoditi mnogo puta. Ako se to kršenje pokajanja i ponovi mnogo puta, ne treba gubiti nadu, jer, kako je kazano, *za sve postoji pravo vrijeme*.

Prenosi se da je Ebu Sulejman Darani rekao: „Došao sam kod jednog pripovjedača i njegove riječi duboko su se dojmile moga srca. Međutim, kad sam otišao od njega, ništa od toga nije ostalo u mome srcu. Onda sam se opet vratio k njemu. Ovaj put, utjecaj njegovih riječi ostao je u mome srcu i kad sam se vratio kući. Tako sam razbio svoju grijeshnost i dao se na put dobra.“ Kada je saslušao tu priču, Jahja ibn Muaz je primijetio: „Vrabac je uhvatio kopca!“, pri čemu bi vrabac bio onaj propovjednik, a kobac Ebu Sulejman.

Prenosi se da je Ebu Hafs Haddad kazao: „Nekoliko puta prolazio sam se loših djela, pa bih im se opet vratio. Onda su se loša djela ostavila mene i nisu mi se više vraćala.“

Pripovijeda se da je na počecima svog duhovnog puta Ebu Amr ibn Nudžejd prisustvovao predavanjima Ebu Osmana (Hirija). Ebu Osmanove riječi dojmile su se njegovog srca tako da je učinio pokajanje. No, desilo se da je prekršio svoje pokajanje, pa se onda krio od Ebu Osmana i nije dolazio na njegova predavanja. Jednom, tako, on na ulici opazi Ebu Osmana, pa se pokuša skloniti od njega, ali Ebu Osman pođe za njim, sustiže ga i reče mu: „Sinko, kloni se društva onoga ko te voli samo ako si bez grijeha. Ebu Osman ti i grješnome može biti od koristi.“ Ebu Amr tad opet učini tevbu i ovaj put istraja na svome pokajanju.

Od učitelja Ebu Alija (Deqqaqa), Allah mu se smilovao, slušao sam da se neki murid pokajao, pa se opet vratio grijehu. Jednog dana pitao se da li da opet učini pokajanje i šta bi se tad desilo, kad odjednom začu glas: „O taj-i-taj, bio si Nam pokoran, pa Smo ti zahvalili; zakrenuo si se

od Nas, pa Smo ti dali predaha; ako Nam se opet vratiš, prihvatit ćemo te!“ Čuvši to, čovjek učini pokajanje na kojem istraja.

Kada se rob Božiji prođe neposlušnosti i kada zbací sa srca okove težnji ka lošem, i kada u sebi odluči da više ne čini zlo, u njegovom srcu javi se kajanje i on krivi sebe za loša stanja i ružna djela. Kad se postigne takvo stanje, njegovo pokajanje je potpuno i njegovo stremljenje je sad iskreno, pa se on prođe lošega društva i povuče se u osamu, danonoćno žaleći zbog svojih propusta. On pokazuje znakove iskrenoga pokajanja, spirajući kišom suza tragove svojih posrnuća i ljepotom pokajanja vidajući rane propusta. Od svojeg društva takav se razlikuje svojom iznurenošću, što ukazuje na iskrenost njegovog pokajanja.

Ništa od ovog ne može se postići bez da se prvo udovolji pravu svojih neprijatelja i odbaci sva nepravедna djela koja su prema njima počinjena. U prvoj fazi pokajanja, potrebno je, u najvećoj mogućoj mjeri, udovoljiti pravu svojih neprijatelja ako se za to pruži prilika ili srcem odlučiti da se bude pravedan prema njima, te se okrenuti Bogu sa iskrenim molitvama za njih.

Oni koji se kaju posjeduju svojstva koja pokajanje nosi sa sobom, onako kako su pirovi na to ukazali. Od učitelja Abu Alija (Deqqaqa), Allah mu se smilovao, čuo sam da je rekao: „Pokajanje ima tri dijela. Njegov početak je kajanje – *tawba*, sredina je okretanje ka Bogu – *inaba*, a kraj je povratak Bogu – *awba*. Onaj ko se pokaje iz straha od Božije kazne, taj se kaje, odnosno čini tevbu. Ko se pokaje iz želje za Božijom nagradom, okrene se ka Bogu. A onaj ko se drži Božijih naredbi bez straha od kazne ili želje za nagradom, vraća se Bogu.“

Oni, također, kažu da je kajanje odlika vjernika, jer Bog Svevišnji kaže: *I pokajte se svi Allahu, o vjernici...* Što se okretanja ka Bogu tiče, to je karakteristično za Božije prijatelje i one koji su Mu se približili, jer Bog Svevišnji kaže: *Ko se plašio Milostivog u nevidljivosti i došao sa srcem obraćenim.*³ A u pogledu povratka Bogu, to je svojstvo Njegovih poslanika i vjerovjesnika, jer kazano je: Sulejman bijaše divan rob! Uistinu, on je bi onaj koji se obraćao.⁴

Čuo sam od šejha Abu Abdur-Rahmana Sulamija da kaže kako je čuo od Mensura ibn Abdullaha da je ovaj slušao od Džafera ibn Nusejra da je ovaj čuo Džunejda kako kaže: „Pokajanje ima tri razine: prva je

³ Kur'an, 50:33.

⁴ Kur'an, 38:30.

žaljenje, druga je riješenost da se ne vraća onome što je Bog zabranio, a treća je težnja da se ispravi greške počinjene prema drugim ljudima.“

Sehl ibn Abdullah Tusteri rekao je: „Pokajanje znači uzdržati se od odugovlačenja (u napuštanju loših djela).“

Čuo sam Muhammeda ibnul-Husseina, Allah mu se smilovao, kako kaže da je čuo od Ebu Bekra Razija da je ovaj slušao od Ebu Abdullaha Kurejšija da je ovaj čuo od Džunejda da je on čuo Harisa Muhasibija kako kaže: „Nikad nisam rekao: ‘Bože, daj mi da učinim pokajanje!’, već sam govorio: ‘Bože, daj mi želju za povratkom!’“

Slušao sam od Abdullaha Širazija, Allah mu se smilovao, da je on slušao od Ebu Abdullaha ibn Musliha u Ahvazu da je ovaj čuo od Ibn Zirija da je on čuo Džunejda kako priča: „Jednog dana došao sam kod Sarija (Sakatija) i našao ga uznemirenog, pa upitah šta se desilo, a on kaza: ‘Došao je neki mladić i pitao me o pokajanju, pa sam mu rekao da pokajanje znači ne zaboraviti svoje grijeh. On mi se suprotstavio i kazao: ‘Naprotiv, pokajanje čini da zaboraviš svoje grijeh!’ Rekoh mu kako smatram da je mladić bio u pravu. Sari me pitao kako to mislim, pa rekoh da ako se nađem u stanju otuđenosti (od Boga), pa onda pređem u stanje bliskosti Njemu, svako moje sjećanje na stanje otuđenja u toj čistoti nije ništa drugo nego otuđenje samo. Saslušavši me, Sari je začutao.“

Čuo sam Ebu Hatima Sidžistanija, Allah mu se smilovao, kako kaže da je neko pitao Sehla ibn Abdullaha o pokajanju, pa je ovaj odgovorio: „To je kad ne zaboravljate na svoje grijeh.“ Međutim, kad je Džunejd pitan o pokajanju, kazao je da ono znači zaboraviti grijeh. Ebu Sehl Tusteri je rekao: „Sehl je mislio na stanje početnika i novaka, koje je podložno stalnim mijenama. A Džunejd je mislio na pokajanje onih koji su dosegнули Istinu, pa se takvi više ne sjećaju svoga grijeha jer su Veličina Božija i svijest o Njemu posve ovladali njihovim srcima.“ On (Ebu Nasr) potvrdio je kako je to slično Ruvejdovom odgovoru na pitanje o pokajanju kad je kazao da se treba kajati zbog svoga pokajanja.

Kad je neko upitao Zun-Nuna Misrija o pokajanju, kazao je da se obični ljudi kaju zbog svojih grijeha, dok se odabranici kaju zbog svoje zaboravnosti (spram Boga). Ebul-Husein Nuri kazao je da pokajanje znači pokajati se od svega osim Boga, Slavljelog i Svevišnjeg.

Slušao sam od Muhammeda ibn Ahmeda ibn Muhammeda as-Sufija da je čuo od Abdullaha ibn Alija ibn Muhammeda Tamimija da kaže: „Kako je velika razlika između onoga ko kaže da se kaje zbog svojih

grijeha i onoga ko kaže da se kaje zbog svog zaborava (*ghaflat*) i onoga ko kaže da se kaje zbog pomisli na svoja dobra djela.“ A Vasiti je rekao: „Iskreno pokajanje ne ostavlja na pokajniku tragove neposlušnosti, bilo da je učinjeno u osami ili javno. Ako je nečije pokajanje iskreno, takav ne brine gdje provodi noć a gdje dan.“

Čuo sam od šejha Ebu Abdur-Rahmana Sulamija kako kaže da je čuo od Muhammeda ibn Ibrahima ibn Fadla Hašimija da je slušao od Muhammeda ibn Rumija da je Jahja ibn Mugad kazao: „Bože, ne kažem da se, pošto sam se pokajao, neću vratiti natrag (grijesima), jer ja ne poznajem svoju pravu narav. Ne tvrdim niti da ću odbaciti neki ili sve svoje grijehe, jer dobro znam koliko sam slab.“ A ja kažem: „Možda se neću vratiti svojim starim grijesima samo zato što prije toga mogu umrijeti.“ Zun-Nun je kazao: „Tražiti Božiji oprost, a da se prethodno ne ostavi grijehe, jeste pokajanje lažova.“

Slušao sam od Muhammeda ibnul-Husseina koji je čuo od Nasrabadija da je ovaj čuo Ibn Jazandijara kako kaže da je bio upitan: „Kada se Božiji rob pođe sresti s Bogom, kojih načela mu se valja pridržavati?“, pa je rekao: „Ne bi se trebao vraćati na ono što je napustio i da nije usmjeren ni na što osim na Onoga Kojemu se vratio. I pritom bi trebao paziti da nutrina njegovog srca ne obraća pažnju na ono što ostavlja za sobom.“ Rekoše mu: „To važi za onoga ko je napustio postojanje. A kako je s onim ko je napustio nepostojanje?“, pa on kaza: „Slatkoća budućnosti nadomješta gorčinu prošlosti.“

Neko je pitao Bušandžija o pokajanju, pa je on rekao: „Pokajanje je obavljeno kad se grijeha sjećaš bez da u tom sjećanju nalaziš užitka.“ Zun-Nun je kazao: „Istinska suština pokajanja jeste u tome da ti Zemlja, uz svu njenu prostranost, postane preuska, tako da na njoj ne možeš naći smiraja, pa ti vlastito jastvo postane preusko, kako je Bog Svevišnji kazao u Knjizi: *...i otješnjala vam je Zemlja, ma kako prostrana bila, zatim ste se okrenuli vraćajući se.*⁵ Pa se On okrenuo ka njima, e da bi se oni okrenuli ka Njemu.“

Ibn Ata (Adami) rekao je: „Postoje dvije vrste pokajanja: pokajanje povratka i pokajanje poslušnosti. Pokajanje povratka (Bogu) jeste kad se neko pokaje iz straha od Božije kazne, a pokajanje poslušnosti jeste kad se neko kaje jer osjeća sramotu spram Božije velikodušnosti prema njemu.“ Pitali su Ebu Hafsa: „Zašto pokajnik mrzi ovaj svijet?“, pa je

⁵ Kur'an, 9:25.

rekao: „Zato što je to mjesto gdje je počinio svoje grijeh.“ Onda ga upitaše: „Ali zar to nije isto ono mjesto gdje ga je Bog počastio pokajanjem?“, a on odgovori: „Niko ne sumnja u to da je počinio grijeh, ali može sumnjati u pogledu uslišanosti njegovog pokajanja.“

Vasiti je kazao: „Davud, mir neka je na nj, prvo je osjećao slast zbog svoga robovanja Bogu, pa je onda ta slast u njegovom srcu prerasla u tugu. Ali ovo drugo stanje bilo je po njega potpunije od vremena kada je bio nesvjestan svoga istinskog stanja.“ Neki šejh je kazao: „Pokajanje lažljivaca zadržava se na jeziku, jer svodi se tek na riječi *estaghfirullah*.“ Neko je pitao Ebu Hafsa o pokajanju, pa je on kazao: „Rob nema nikakve veze s pokajanjem, jer ono dolazi njemu, a ne od njega.“

Kažu da je Bog Slavljani objavio Ademu, mir neka je na nj, sljedeće: „O Ademe, ostavio si svome potomstvu patnju i žalost, a ja sam im ostavio pokajanje. Ko god od njih Me zazove, kao što si Me ti zazivao, odgovorit ću mu, kao što Sam tebi odgovorio. O Ademe, doista ću pokajnike podići iz njihovih grobova radosne i nasmijane, i njihove molitve bit će uslišane.“

Neki čovjek pitao je Rabiju: „Počinio sam mnogo grijeha, pa ako se pokajem, hoće li mi biti uslišano?“, a ona mu reče: „Neće. Nego sačekaj da ti bude dato pokajanje, pa se pokaj.“

Znaj da je Bog Svevišnji kazao: Uistinu, Allah voli pokajnike i voli čiste. Onaj ko je učinio kakvu niskost, može biti siguran od te niskosti, ali kod onoga ko se pokajao ostaje sumnja u prihvaćenost pokajanja, naročito ukoliko smatra kako mu Božija naklonost prirodno pripada. Da bi grijешnik stigao do postaje gdje će mu biti otkriveni znakovi Božije ljubavi prema njemu, on mora preći jako dug put. On je dužnik svima koji znaju da je počinio grijeh, a to zahtijeva ponizno kajanje, odricanje od svih svojih grešaka i traženje oprosta od Boga, kao što je kazano: „Nastavi strahovati (od Božije kazne) do vremena određenog.“ Najbolji govornik rekao je: *Ako volite Allaha, tad mene slijedite, volit će vas Allah i oprostit će vam grijeha vaše.*⁶ Poslanik je običavao neprestano tražiti Božijega oprosta. On, blagoslov i mir Allahov neka su na nj, rekao je: „Na moje srce padne neka maglina, pa po sedamdeset puta u danu učinim pokajanje.“

Slušao sam od Ebu Abdullaha Sufija da je čuo od Husseina ibn Alija da je ovaj čuo od Muhammeda ibn Ahmeda da je slušao od Abdullaha

⁶ Kur'an, 3:31.

ibn Sehla da je Jahja ibn Muaz rekao: „Pokliznuće nakon pokajanja ružnije je od sedamdeset pokliznuća prije toga.“ Čuo sam od Muhammeda Ibnul-Husseina da je Ebu Abdullah Razi čuo Ebu Osmana (Hiri) da u komentar na riječi Božije: *Uistinu, nama je povratak njihov*⁷, kaže: „To znači: vraćaju se Nama iako su dugo istrajavali u djelima neposlušnosti.“

Čuo sam od šejha Ebu Abdur-Rahmana Sulamija da je čuo od Ebu Bekra Razija da je čuo od Ebu Omera Anmatija: „Ali ibn Isa ujahao je, u svojstvu vezira, u grad na krupnoj i ukrašenoj jahalici, pa se ljudi stadoše raspitivati o kome se radi, dok jedna žena koja je stajala pored puta ne reče: ‘Prestanite zapitkivati ko je to! Ovo je rob Božiji kojega je Bog zanemario, pa ga je snašlo ovo što ga je snašlo.’ Kad je Ali ibn Isa to čuo, smjesta se vratio kući, podnio je ostavku na mjesto vezira i otputovao u Mekku, da se nikad više ne vrati.“ A uspjeh je samo uz Boga.

S perzijskog preveo: Muamer Kodrić

⁷ Kur'an, 88:25.